

Гусєва Катерина Анатоліївна,
старший науковий співробітник кафедри
поліцейського права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції», прийнятий Верховною Радою України 17 жовтня 2019 року, викликав у суспільстві резонанс, хоча залишив невирішеними питання, що тривалий час обговорювалися у наукових колах. Зокрема, питання захисту викривача, механізмів його реалізації та алгоритму взаємодії між уповноваженими особами Національного агентства з питань запобігання корупції та працівниками правоохоронних органів.

Поняття «викривач» в українській мові є аналогом англійського терміну «whistleblower» (дослівно – «той, що дмухає у свисток»). За ініціатииви громадського активіста Ральфа Нейдерацей термін став широко застосовуватися з початку 1970-х років, замінивши слова «донощик» («snitch») та «інформатор» («informers»), які мають також і в українській мові негативне смислове забарвлення. Тому унормованим є поняття «особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач)», що позначає особу, яка, за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою.

Згідно із частиною першою статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», «викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання» [5].

Отже, особа повинна повідомляти інформацію, яка базується не на припущеннях, а на фактах, які знаходять своє підтвердження, наприклад, у певних документах. Якщо інформація виявиться недостовірною, особа повинна буде довести, що на момент поширення у неї не було підстав сумніватися у достовірності поширених нею відомостей, і повідомляє про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою. За дотримання цих двох умов особа набуває статусу та відповідних гарантій, передбачених для викривача.

Повідомлення викривача може стосуватися будь-якого адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією,

протиправність якого передбачена КУпАП, а також які регламентовані у Законі «Про запобігання корупції» та відповідають ознакам правопорушення, пов'язаного з корупцією. Суб'єктивною ознакою повідомлення викривача є його обґрунтована переконаність, що інформація, яка міститься у повідомленні, є достовірною.

Стаття 33 Конвенції ООН проти корупції прямо наголошує на добросовісності та обґрунтованості повідомлень про корупцію. Така добросовісність, у широкому розумінні, має місце, коли розголошення спрямовано саме на досягнення суспільно важливої мети – припинення чи запобігання правопорушенню, відвернення шкоди здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, притягнення винуватих осіб до відповідальності [2].

Отже, законодавець підвищує вимоги до повідомлення викривача. У ньому не лише повинні наводитися певні факти порушення іншою особою вимог Закону України «Про запобігання корупції», а вони мають аргументовано мотивуватися, підтверджуватися. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави (частина перша статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» «Державний захист викривачів») [5].

Права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до внесених до КУпАП змін, у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією, **викривач** набуває статусу **свідка** (ч. 3 ст. 272 КУпАП «Свідок») [1], водночас, коли йдеться про кримінальні корупційні злочини статус викривача визначається як заявник (ч. 3 ст. 60 КПКУ «Заявник») [3]. Існуюча юридична колізія потребує додаткового розгляду та впорядкування норм, що стосується справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Відносини, що виникають у сфері захисту викривачів у справах про адміністративні правопорушення, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Законом України «Про запобігання корупції», Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [4], а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

У Проекті Закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки» наголошується на проблемах що стосуються таких питань, як відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві, а також відсутність у осіб, які хочуть повідомити про корупцію, необхідних знань щодо правових гарантій захисту їх порушених прав [6]. Також звертається увага на відсутність необхідних знань для належного повідомлення про випадки корупції, суб'єктів, уповноважених їх розглядати, а також механізму ефективного розгляду таких повідомлень.

У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» наголошується на необхідності підготовки законодавчих пропозицій з метою удосконалення системи викриття корупції з урахуванням міжнародних стандартів і найкращих зарубіжних практик та забезпечення функціонування механізму захисту викривачів у частині:

– гарантування особистої безпеки, посилення захисту їх персональних даних, захисту трудових прав, захисту інформації, яка надається викривачами;

– проведення постійного моніторингу дотримання вимог законодавства у сфері захисту викривачів;

– проведення тренінгів для уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції щодо організації загальної роботи з викривачами та повідомленнями від них [7].

Отже, вищевикладене свідчить про необхідність унормувати КУпАП щодо правового статусу викривача у справах про адміністративні правопорушення із врахуванням колізій з КПКУ.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 8073-X. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.

2. Конвенції ООН проти корупції № 251-V (укр/рос) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

3. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

4. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#n105>.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

6. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки: *Проект Закону*. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.

7. Про засади державної антикорупційної політики в Україні: Закон України від 14.12.2014 року № 1699-VII // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text>.